

DEYİM (ANLAM) AKTARMASI

Deyim aktarmaları altı şekilde karşımıza çıkar:

- İnsandan doğaya aktarma
- Doğadan insana aktarma
- Doğadan doğaya aktarma
- Duyular arası aktarma
- Somuttan soyuta aktarma (Soyutlaştırma)
- Soyuttan somuta aktarma (Somutlaştırma)

1. İnsandan doğaya aktarma: insana özgü fiziksel ve ruhsal özelliklerin doğadaki varlıklara aktarılmasıdır. (kişileştirme sanatı)

*Ağaçlar baharın gelişini kutluyor.

*Kuşlar neşe içinde cıvıldaşıyor.

*Bugün güneş çok düşünceli görünüyor.

Baş, burun, boğaz, göz, ayak gibi organ adlarının doğadaki bazı varlık ve kavramları karşılamak için kullanılması da insandan doğaya aktarmadır. (yan anlam)

*Ayakkabının burnu ezilmiş.

*Masanın ayağı kırılmış.

*İstanbul Boğaz'ının seyrine doyum olmaz.

2. Doğadan insana aktarma: Doğadaki nesnelere adlarının ve niteliklerinin insanlar için kullanılmasına doğadan insana aktarma denir. Bu tür aktarmalarda amaç genellikle ya birisine hakaret etmek (eşek, maymun, tilki, ayı, öküz, keçi; kereste, odun vb.) ya da birisini övmektir (sevgili için fidan, gül, çiçek; askerler için aslan sözcüğünü kullanmak vb.).

* Aslanlarımız Çanakkale'de, Yemen'de, Sarıkamış'ta korkusuzca savaşıyordu.

* Olgun tavırlarıyla herkesin beğenisini kazandı. (Olgunluk doğaya ait bir özelliktir.)

* Sert bir insan olduğu belliydi. (mecaz anlam)

* Yanımda böyle pişkin hareketler yapmanı istemiyorum. (mecaz anlam)

* Sıcak ilgisi sayesinde hemen kaynaştık. (mecaz)

3. Doğadan doğaya aktarma: Doğadaki varlıkların özellikleri arasında yapılan aktarmadır.

* Rüzgar uludu sabaha kadar pencerenin önünde.

*Minik fare kükredi. Kedi pir diye kaçırıldı. (şarkı sözü)

*Deniz bütün gece kudurdu. (köpeğe ait)

*Karlar uçuşurdu camlarda. (kuşa ait)

Aşağıdaki gibi de olur

a. Hayvandan bitkiye aktarma: aslanağzı, kuşburnu, katırtırnağı

b. Hayvandan hayvana aktarma: köpekbalığı, danaburnu (böcek)

c. Hayvanlardan gök cisimlerine, alet, eşya ve yiyeceklere aktarma: Büyükayı (yıldız kümesi), kargaburnu (alet), bülbülyuvası (tatlı)

4. Duyular arası aktarma: Beş duyu organımızdan birine ait bir kelimenin, başka bir duyuyu ifade etmek için kullanılması olayıdır. Mesela acı kelimesi, "tatma" duyusuna ait bir kelime olmasına rağmen "acı bir çılgılık" ifadesinde bu kelime artık "duyma" duyusuna ait olacak şekilde kullanılmıştır. İşte bu olaya duyular arası aktarım denilmektedir.

*Tatlı bir rüzgâr esiyordu sahilde.

(tatma duyusu dokunmaya)

*Bize çok soğuk davrandı.

(dokunma duyusu görmeye)

*Adam çok sert konuştu.

(dokunma duyusu işitmeye)

*Acı çılgınlıklar geliyordu uzaktan.

(tatma duyusu işitmeye)

*Yumuşak sesiyle bizleri büyüledi.

(dokunma duyusu işitmeye)

*Resminde sıcak renkler kullanmanı sevdim.

(dokunma duyusu görmeye)

*Tatlı konuşması herkesi güldürüyordu.

(tatma duyusu işitmeye)

5. Somuttan soyuta aktarma (Soyutlaştırma):

Somut anlam ifade eden bir kelimenin, soyut bir kavramı veya durumu karşılayacak şekilde kullanılmasıdır. Bu en yaygın olarak deyimlerde görülmektedir. Çünkü deyimlerde soyut mesajlar, somut olaylar üzerinden verilmeye çalışılır. Kabına sığmamak, diken üstünde oturmak, iğneyle kuyu kazmak, ipin ucunu kaçırmak gibi deyimlerde somut anlamlı kelimeler kalıplaşarak soyut durumları anlatmış. Bunların dışında:

*Seni bütün gün soğukta beklediğim için hasta oldum. ("Soğuk" sözcüğü tek başına somut anlamlıdır. Soğuk olan havayı dokunma duyusuyla algılayabildiğimiz için bu cümlede somut anlamıyla kullanılmıştır.)

Bu soğuklukla kimseyle yakınlık kuramayacağını ona söylemişim. (Bu cümlede soğuk olan hava, su ya da her hangi bir nesnenin soğukluğu değil, insanın diğer insanlara yakınlık kurmamasını ifade eden bir tavrıdır. Yani sözcük somutken soyut yapılmış "soyutlaştırılmıştır".)

* Bunu yapmaya yürek ister, bu her babayığidin harcı değil. (Somut olan yürek kelimesi, cümlede soyut olan "cesaret" anlamında kullanılmış.)

* Yufka kalbi ile yapılanlara daha fazla dayanamadı. (Bu cümlede yufka sözcüğü olaylardan çok çabuk etkilenme anlamında kullanılmıştır. Yani yufka somutken cümle içinde soyut anlam kazandırılmıştır.)

*Bu işte kesinlikle onun parmağı var.

*Başarının anahtarı çalışmaktır.

*Olaylara bir de bu pencereden bak.

6. Soyuttan somuta aktarma (Somutlaştırma):

Soyut anlam ifade eden bir kelimenin, somut bir kavramı veya durumu karşılayacak şekilde kullanılmasıdır. Soyutlaştırmanın tersi diyebiliriz. Genellikle benzetmelerle ve kişileştirmelerle yapılır.

*En sevdiğim arkadaşım Sevgi'dir. (Soyut olan sevgi sözcüğü, cümlede somut olan insan adı olarak kullanılmış.)

* Valizine koyduğu birkaç parça mutlulukla yollara düştü. (eşya)

*Yalnızlık yanı başımda bir düşmandır. (Soyut olan yalnızlık somut olan düşmana benzetilmiş.)

* O gün ölüm buz gibi bir demirdi. (Soyut olan ölüm somut olan demire benzetilmiş.)

*Felek önce yüzüme güldü sonra beni ağlattı. (Cümlesinde felek (talih, baht) soyuttur. Bu soyutluk insana ait özellikler olan "yüze gülme" ve "ağlatma" yönleriyle kişileştirilmiştir. Dolayısıyla soyut olan "felek" somutlanmıştır.)

- Soru1.** (I) Ağaçları yatıyordu, yoksuldu.
(II) Bütün yapraklar sararmıştı.
(III) Bütün sonbahar ağlamıştı.
(IV) Ağlayan İstanbul'du.

Yukarıdaki numaralanmış dizelerin hangisinde bir aktarma yapılmamıştır? B

- A)I. B) II. C) III. D) IV.

Soru2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde farklı bir devim aktarması vardır? C

- A) Sen o tilkiyi kandıramazsın, demedim mi?
B) Şu çıyanın neresini seviyorsun?
C) O gün tepenin başında bir yılan öldürdük
D) Aslanlarımız o maçta coştukça coştı.

Soru3. Sonbahar, kendisinden sonra gelecek kış mevsiminin gizli telaşını yaşıyor doğaya. (I) Amasra'da bir Roma yapıtı olan Kuşyakası Yol Anıtı sarı bir örtüyle kaplanıyor. (II) Hasankeyf'teki Artukoğulları zamanından kalma cami, minaresindeki son leyleği yolcu ediyor. (III) Kaçkarlarda yağmur fazla mesai yapıyor. (IV) Bolu Dağları'nda, Istanca'larda gezinirken yerlerde ağaç gövdelerinin hüznü yüzlerini, acılı bakışlarını görüyoruz.

Bu parçanın numaralandırılmış cümlelerin hangisinde insana özgü bir nitelik doğaya aktarılmamıştır? A

- A) I B) II C) III D) IV

Soru4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "Papatyalar, badem ve eriklerden akıllı davrandı ve üçüncü cemreye aldanmayıp sabırla bekledi." Cümlesindekiyle özdeş devim aktarması vardır? D

- A) Eskiden Beyoğlu, iyi kötü her şeyiyle Batı uygarlığının simgesiydi.
B) Beyoğlu bir zamanlar yalnız Türkiye'de değil, yakın doğuda da çok ünlüydü.
C) Beyoğlu, Türkiye'nin önemli yerlerinden biri olma özelliğini bugün de korumaktadır.
D) İstenirse Beyoğlu yine eski saygınlığına, eski güler yüzünlüğüne ve çekiciliğine kavuşturulabilir.

Soru5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde duyu aktarımı vardır? C

- A) Bugün saçını arkadan toplamış.
B) Taşınacağı paketleri üst üste getirerek bağladı.
C) Ne kadar çiy renklerden oluşuyor kazak.
D) Bugün hava çok ama çok sıcaktı.

Soru6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde doğadan insana aktarma vardır? C

- A) İrmak, o gece çok hırçın akıyordu.
B) Bu akşam yine sinsi bir yağmur yağıyor.
C) Çocuk ustasının yanında iyice pişmişti.
D) Güneş bulutların arasından bize tebessüm ediyor.

Soru7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde insandan doğaya aktarma vardır? C

- A) İnekle görüşebilmek ne mümkün.
B) Sert yüreği buna dayanamamıştı.
C) Köprünün ayakları çok sağlamdı.
D) Gönündeki dalgalar hiç bitmeyecek.

Soru8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tatma duvusundan duyma duvusuna aktarma yapılmıştır? D

- A) Keskin bir koku içeriye yayılmıştı.
B) Nasıl unutulabilir o yumuşak konuşmayı.
C) Onun keskin bakışları hepimizi korkuttu.
D) Sokaktan acı bir fren sesi geldi.

Soru9. (I) Yanı başımda inleyen, acı bir sesle uyandım o sabah. (II) Annem, bir yıl önce yitirdiğimiz babam için ağlıyordu yine. (III) Olanlara alışmak ikimiz için de zordu. (IV) Seslerin, görüntülerin, sıcak dokunuşların yokluğu en çok bana dokunuyordu belki. Ancak her şeye rağmen ayakta durmam, babamı gittiği yerde mutlu etmem gerekiyordu.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde duyular arası aktarma yapılmıştır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. A

Soru10. (I) Serin bir yaz akşamı gezintiye çıkmıştık. (II) Yapraklar, sonbaharın gelişini fısıldıyordu şehre. (III) Bizse bu son yaz akşamlarının tadını çıkarıyorduk. (IV) Yazın, şehre armağan ettiği güzelliklere doyamıyorduk. (V) Sabahlara dek kıyıda oturuyor, tatlı sohbetlerle çayımızı yudumluyorduk.

Yukarıdaki numaralı cümlelerin hangilerinde insana özgü nitelikler başka bir varlığa aktarılmıştır? C

- A) I. ve II. B) II. ve III.
C) II. ve IV. D) IV. ve V.

Soru11. Anlam genişlemesi yoluyla somut anlamlı bir ad, bir de soyut anlam kazanabilir, örneğin, somut anlamıyla "geçilen yer" demek olan "yol" kelimesi "yöntem" anlamına gelerek soyut bir anlam da kazanmıştır.

Böyle bir anlam değişmesini örneklendiren kelime, aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır? A

- A) Bunu yapmaya yürek ister.
B) Bu dağlar, geçit vermez sarp dağlardır.
C) Ağaçlar, ilkyazda bir gelin gibi donanırlar.
D) Yapının güzel bir görünümü vardı.

Soru12. Sana sonsuzluğu anlatmak için
Tatlı bir ses oluyorum uykularında

Bu dizelerdeki anlam olayı aşağıdaki seçeneklerin hangisinde açıklanmıştır? C

- A) İnsana özgü bir nitelik doğaya aktarılmıştır.
B) Doğadaki varlıklara özgü nitelikler insana aktarılmıştır.
C) Bir duyunun özelliği başka bir duyuya aktarılmıştır.
D) Soyutlaştırma yapılmıştır.

Soru13. Aşağıdakilerin hangisinde dokunma duvusuna ait bir kavram görme duvusunu için kullanılmıştır? B

- A) Acı bir ifadeyle bakıyordu yüzüme o akşam.
B) Soğuk bakışlarının arkasından seyredirdi dünyayı.
C) Bir ilkbahar sabahında dünyaya gözlerini açtı.
D) Sessiz sedasız içeriye girip etrafı süzdü.

Soru14. "Şekerim, yarın Üsküdar'a çay içmeye gidelim."

Bu cümlede altı çizili sözcükteki anlam olayı aşağıdakilerin hangisinde vardır. D

- A) Onun gidişine sınıfmız çok üzülmüştü.
B) Onun sıcak davranışları içimizi ısıttı.
C) Tatlı sözlerle insanları kandırmaktan vazgeçti.
D) Ayşe Teyze'nin kuzucukları büyüüp iş gücü sahibi olmuş.

Soru15. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde somut anlamlı bir sözcük, soyut anlama gelecek şekilde (soyutlama) kullanılmamıştır. B

- A) İnsanlara çamur atarak bir yara varamazsın.
B) Sarmaşıklar uykularından uyanıyordu.
C) Bu kafayla sorunları çözebileceğini sanmıyorum.
D) Seni bu konuda tüm kalbimle destekliyorum.